

INTERNATIONAL COUNCIL ON MONUMENTS AND SITES
NATIONAL COMMITTEE OF DENMARK

CONSEIL INTERNATIONAL DES MONUMENTS ET DES SITES
COMITÉ DU DANEMARK

DEN DANSKE NATIONALKOMITÉ

Slots- og Kulturstyrelsen
Arkitektur, Planlægning og Verdensarv, Center for Kulturarv
Fejøgade 1
4800 Nykøbing Falster
Att. Bolette Lehn Petersen

København den 1. maj 2018

Vurdering af indkomne forslag til tentativlisten til UNESCO Verdensarv

Nærværende skrivelse vedrører flg. forslag:

Dragør gamle by og havn – en skipperby fra verdens store sejlskibstid i 1700- og 1800-tallet.

Vurdering af om forslaget repræsenterer de/det væsentligste sted i Danmark i forhold til den værdi, der foreslås, eller om andre steder ville være lige så relevante:

Dragør er en blandt flere skipperbyer i Danmark. I nærværende sammenhæng er det relevant at fremhæve Marstal og Sønderho, der begge ligeledes er levende vidnesbyrd om de danske skipperbyers blomstringsperiode i 1700-tallet.

Marstal har, som Dragør også har i dag, egen havn og har kontinuert udviklet sig som by- og havnesamfund siden 1700-tallet. På denne måde er Marstal et vidnesbyrd om en byudvikling, der usentimentalt afspejler samfundsudviklingen op til vor tid. Byens vækst betyder, at dens afgrænsning mod omgivelserne er mindre tydelig og stadig udfordres. I Marstal fletter flere tider sig ind i hinanden og byen fremstår derfor mere heterogen og med mindre signifikant helhedspræg end både Dragør og Sønderho.

Sønderho har, som også Dragør oprindeligt havde, ingen anlagt havn men fungerede med naturhavn, der udnyttede tidevandsrenderne. Begge byer er anlagt på begrænsede arealer i terræn, der ikke naturligt lagde op til bybygning. Bebyggelsen i Sønderho følger klitlandskabet, hvorfor den fremstår mere spredt og mindre regelret end Dragør. Sønderho er som Dragør veldefineret mod omgivelserne. Sønderho var modsat Dragør også orienteret mod landbrug, idet kvinder fra Sønderho tog aktivt del i markarbejdet på Fanøs gårde. Historien om livet i Sønderho er på denne måde mere kompleks end historien om Dragør.

Dragør kendes allerede i middelalderen som handelsplads for sild i det forgrenede Skånemarked, der opstod omkring Øresund ved indsejlingen til Østersøen. Skånemarkedet solgte bl.a. fisk til hansestæderne, der dominerede sildeproduktionen i middelalderen. Dragør indskrives sig således i en tidligere historie, der knytter forbindelser til Lübeck, Stralsund og Visby.

Denne ekstra historiske dybde er med til at give Dragør en særlig status blandt de danske skipperbyer, der blev anlagt i 1700-tallet. I Dragør bygger man videre på noget, hvilket er mærkbart, omend der ikke længere er spor af middelalderens træhuse.

DEN DANSKE NATIONALKOMITÉ

Dragør er en sluttet bebyggelse, en homogen bygningsstruktur af længer med gader, stræder og pladser, der bygningsmæssigt afspejler det samfundsmæssige hierarki blandt kaptajner, skippere og sømænd og samtidig fremstår som et stærkt bymæssigt fællesskab. Her levede man side om side i et tæt sammenhængende hele, der er præcist afgrænset mod omgivelserne og i dag fremstår meget velbevaret.

Dragør gamle by og havn vurderes på baggrund af den historiske gennemgang, sammenlignende analyser, og registreringer på stedet at være den væsentligste skipperby i Danmark.

I et udviklingsperspektiv kan det være perspektivrigt at inddrage flere skipperbyer i et netværk, der kan udbygge forståelsen for Danmark som en traditionsrig søfartsnation i 1700- og 1800-tallet, naturligt knyttet til landets geografiske egenart med over 8.000 km kyststrækning.

Vurdering af hvordan stedet forholder sig til andre steder, der allerede er optaget på verdensarvslisten:

Dragør gamle by er en lille, tæt bydel karakteriseret af beboelseshuse i en øst-vestgående bygningsstruktur af længer i 1,5-2,5 etager, der orienterer hele byen mod havnen. Karakteristisk for Dragør er endvidere, at byen ikke har pakhuse.

Både i størrelse, bygningsmæssig struktur og ved fraværet af pakhuse adskiller Dragør sig fra de steder, der allerede er optaget på verdensarvslisten.

Man fornemmer umiddelbart ved fraværet af handelspladser og pakhuse i Dragør, at der er tale om en skipperby, en koloni for bosætning, og ikke en handelsby. På denne måde adskiller byen sig også som bysamfund markant fra andre steder optaget på verdensarvslisten.

Sammenlignelige steder optaget på verdensarvslisten er:

Visby, Lübeck, Stralsund, Wismar, Riga, Tallinn (alle hansestæder omkring Østersøen) samt Karlskrona (flådehavn) og Rauma (træhuse)

Vurdering af hvordan stedet forholder sig til andre steder, der er optaget tentativlister i andre lande:

I fald der er andre steder på tentativlister, vurderes det, at karakteristika for Dragør gamle by og havn som nævnt ovenfor vil være gældende også i disse tilfælde.

Foreløbig vurdering af den foreslåede kategori og de foreslåede kriterier (OUV):

Kategorien "Kultur" vurderes at være velbegrundet.

Kriterier:

(ii) *Betydningsfuld udveksling af menneskelige værdier inden for en tidsperiode eller et kulturområde i arkitektur og byplanlægning.*

Som forslaget fremhæver, afspejler Dragør gamle by og havn sejlskibsfartens kultur og organisering i både byplan og arkitektur, der er enestående i de nære relationer og udvekslingen mellem maritim virksomhed og udviklingen af bygningskultur, byplanlægning og arkitektur.

Dragør gamle by er en tæt bydel, der er regelret og velorganiseret svarende til den nødvendige disciplin og arbejdsdeling om bord på et sejlskib.

DEN DANSKE NATIONALKOMITÉ

Kaptajner, styrmænd og matroser og deres familier boede uanset rang tæt sammen i byen i næsten ens huse, der dog afspejlede en vis social differentiering, idet kaptajner og skippere boede i huse i 2,5 etage, hvor byen som helhed var præget af huse i 1,5 etage.

Byens struktur afspejler et sjældent fysisk, socialt, arbejdsmæssigt og kulturelt maritimt fællesskab, hvorfor kriteriet vurderes at være velbegrundet.

(iii) Et unikt eller exceptionelt vidnesbyrd om en kulturel tradition eller civilisation, som er levende eller forsvundet.

Kriteriet begrundes med, at Dragør gamle by og havn sammen med det nære kystlandskab er et enestående vidnesbyrd om en maritim kulturtradition og civilisation i 1700- og 1800-tallet, der er ophørt, men som er bevaret som fysisk og immateriel kulturarv.

Den gamle by er bevaret intakt, fordi husene hele tiden har været beboet og er blevet løbende vedligeholdt, på samme måde som sejlskibene hyppigt måtte klargøres.

Den særegne, regelrette byplan kendes ikke fra andre steder, ligesom der ikke findes nogen fastlagt overordnet plan for byen. Det er nærliggende at antage, men kan ikke bekræftes, at mønsteret af gader, matrikler og huse bygger på spor fra middelalderens markedsplads.

Byens store bebyggelsestæthed må ses i forhold til det begrænsede areal, byen havde at vokse på, da bønderne i St. Magleby ikke ville afgive deres dyrkningsarealer.

Det oprindelige immaterielle tætte, maritime fællesskab eksisterer ikke længere. Men husene bebos i dag af mennesker, der bygger videre på de immaterielle værdier ved at bevare, forny og drage omsorg for byens og havnens huse og miljø, der således holdes levende.

Byens bevarede byplan og arkitektur er i dag et sjældent vidnesbyrd om et dybt menneskeligt behov for både variation og helhed, samhørighed og individualitet, overskuelighed og mangfoldighed.

Vi kan tilslutte os denne begrundelse og kriteriet vurderes at være velbegrundet. Byen illustrerer det tætte bånd mellem livet i skipperbyen i 1700- og 1800-tallet og det moderne liv i det 21. århundrede.

Arkitekturen er ydmyg, enkel og funktionel og fremstår med stor egalitet og skaber en samlet helhed. Husene bærer præg af traditionel byggeteknik, håndværksmæssig kunnen, gennemarbejdede detaljer og mindre variationer, der gør helheden levende.

Det vurderes, at Dragør gamle by og havn besidder så betydelige kvaliteter, at det kan overvejes i det videre arbejde mod en verdensarvsansøgning ligeledes at medtage kriterierne (iv) og (v). Disse to kriterier gennemgås og beskrives i det efterfølgende:

(iv) Et enestående eksempel på en bygningstype, arkitektonisk eller teknologisk samhørighed eller landskab, der illustrerer et eller flere betydningsfulde stadier i menneskets historie.

Dragør gamle by og havn er et enestående eksempel på byggeri, arkitektoniske og tekniske anlæg og landskab, der illustrerer et betydningsfuldt stadie i menneskets historie, 1700-tallet og 1800-tallets tid for søfart, hvor store sejlskibe var det altdominerende transportmiddel for handel.

Det er et enestående træk, at den gamle by, havnen og landskabet indgår i en særlig tæt sammenhæng med hinanden. Byens tætte og havnens åbne karakter i kontrasterende samspil med det åbne kystlandskab, knytter elementerne uadskilleligt sammen.

DEN DANSKE NATIONALKOMITÉ

(v) *Et enestående eksempel på traditionel menneskelige bosætning, eller menneskers udnyttelse af jord eller hav, som er repræsentativ for en eller flere kulturer, eller menneskers samspil med miljøet, hvor dette er sårbart som følge af uigenkaldelige forandringer.*

Dragør gamle by og havn er et enestående eksempel på en traditionel menneskelig bosætning, anvendelse af areal og hav, som er repræsentativ for søfartskulturen i 1700- og 1800-tallet. Dragørs huse og havn udgør et eksempel på verdens ydmyge kulturarv, et kulturmiljø, der vidner om jævne folks bosætning, erhverv og livsvilkår i sejlskibstiden.

Det er et enestående træk, at Dragørs byplan og arkitektur præges af den ganske særegne, regelrette planstruktur, bebyggelse og byggeteknik, der er fastholdt siden 1700-tallet.

Helheden er så stærk, at den tillader mindre afvigelser og variationer uden at helhedspræget går tabt, men snarere beriges derved.

Byen er tænkt og bygget i menneskelige dimensioner, hvilket understreges af de smalle gader, stræder og små pladser.

Bymiljøets mange nære kvaliteter har gjort Dragør til et forbillede og stor inspiration for moderne tæt-lavt boligbyggeri.

Foreløbig vurdering af autenticitet og integritet:

Byen og havnen har stor autenticitet, idet bebyggelsesform, anvendelse, materialevalg og byggeskik er opretholdt. Byens huse holdes i god bevaringstilstand af private ejere.

Byen og havnen har i sammenhæng med det nære kystlandskab stor integritet, da ingen væsentlige dele mangler eller er ødelagt af senere indgreb.

Foreløbig vurdering af beskyttelsen:

Gældende planer for bevaring af by, havn og kystlandskab:

75 bygninger i Dragør gamle by og havn er siden 1940 fredet efter bygningsfredningsloven. De 75 fredede ejendomme udgør en af de største koncentrationer af fredede bygninger i landet.

Dragør gamle by og havn blev i 1973 omfattet af en bevarende byplan. Planen er revideret og udvidet som bevarende lokalplan, Lokalplan 25 (1989).

Kommuneplanen (2009) indeholder retningslinier for bevaring af specielt udvalgte områder, herunder Dragør gamle by og havn og kystlandskabet, der i kommuneplanen er fastlagt som særligt vigtigt kulturmiljø.

Lokalplan 70 (2009) for havnens centralt beliggende erhvervsdel sigter mod erhvervsmæssig udvikling, og den fastholder samtidig havnen til maritime erhvervs- og fritidsfunktioner. Lokalplanen tager hensyn til bevaringsværdige træk såsom stedets historisk åbne landskabskarakter og sårbarhed over for intensiv bebyggelse.

INTERNATIONAL COUNCIL ON MONUMENTS AND SITES
NATIONAL COMMITTEE OF DENMARK

CONSEIL INTERNATIONAL DES MONUMENTS ET DES SITES
COMITÉ DU DANEMARK

DEN DANSKE NATIONALKOMITÉ

Den bevarende lokalplan for den tætte gamle bydel, samt lokalplanen for havnen, der også tager hensyn til de bevaringsværdige træk i bystrukturen er udarbejdet med hjemmel i Planloven. De to lokalplaner dækker til sammen kerneområdet i ansøgningen om optagelse på tentativlisten.

Kystlandskabet:

Strandengene blev fredet 1939, fredningen blev udvidet i 2004.

Hele kysten er fastlagt som internationalt beskyttelsesområde, Natura 2000-område.

Hele kystfredningen blev samlet i Amager Strandpark, 2015

Nationalmuseet udarbejdede i 1979 en registrant over byens bygninger og historie.

Staten har udpeget Dragør som national turistseværdighed.

Den statslige og kommunale beskyttelse af Dragør gamle by og havn vurderes at være varetaget på allerbedste vis gennem planlægningen.

Som en del af beskyttelsen kan endvidere fremhæves det lokale bevaringsarbejde, som borgerne i høj grad har taget ejerskab til blandt andet ved afholdelse af fælles arbejdsdage, hvor man bl.a. kan lære at kalke.

Foreløbig vurdering af afgrænsningen:

Den skitserede afgrænsning vurderes at være særdeles velbegrundet. Dragørs gamle by og havn fremstår klart og veldefineret som et sammenhængende hele mod omgivelserne, idet byudviklingen som følge af tætheden i den gamle by primært er sket mod nord og vest, senere mod syd.

De foreslåede bufferzoner omkring Dragør gamle by og havn er naturlige grænseflader, der sikrer, at byen og havnen kan opleves som den er anlagt. Mod Øresund er de store åbne arealer beskyttet mod fremtidig bebyggelse. Dragør Fort er fortidsmindefredet. Dragør gamle by har en tydelig bygningsmæssig front mod Vestgrønningen, der tegner byens afgrænsning mod vest.

Afslutningsvist ønsker ICOMOS DK at anerkende det meget store arbejde, der er lagt i ansøgningen. Ansøgningen vidner om en stærkt og bredt funderet indsats, der afspejler viden og et bemærkelsesværdigt engagement, hvor borgere, politikere, embedsmænd og institutioner har vist samarbejdsvilje og –evne ud over det sædvanlige. ICOMOS DK ser efter en nærmere gennemgang af det fremsendte materiale og besøg på stedet meget positivt på ansøgningen.

På vegne af den danske nationalkomité's styrelse, ICOMOS Danmarks

Afsendt af formand for Styrelsen,
Camilla Løntoft Nybye